

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора,
завідувача кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка
Мацевко-Бекерської Лідії Василівни
на дисертацію

РИМАР НАТАЛІЇ ЮРІЇВНИ

«Наративні стратегії художньої прози Ніни Бічуї»,

подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук за спеціальністю
10.01.01 – українська література

Історико-літературний та теоретично-літературний горизонти новітнього українського літературознавства переконливо засвідчують основні тенденції становлення та розвитку сучасної гуманітаристики, що передусім виявляється у зростанні дослідницької самосвідомості, поглибленні та значному ускладненні наукового дискурсу, прагненні гармонійно та системно увійти в нові методологічні координати. На рівні літературознавчих досліджень відбувається активне синтезування «знання літератури» зі «знанням про літературу», особливо у контексті термінологічної дискусійності поняття про метакритику. Поетологічні дослідження зосереджуються на феномені авторського стилю і водночас заглиблюються в пошуку методологічних засад, розширюючи аналітичний контекст для деталізованої рецепції та інтерпретації художнього простору літератури. У науково-методологічному дискурсі історії літератури також відбувається формування нових дослідницьких підходів до літератури як філософсько-мистецького феномену, а також випрацювання нових методик прочитання та дослідження художнього тексту в контурах новітньої терміносистеми літературознавства. Дисертація Наталії Юріївни Римар «Наративні стратегії художньої прози Ніни Бічуї» належить до тих наукових праць, що формують нові концептуальні засади сучасного українського літературознавства в царині історико-літературних студій.

Ключова дослідницька настанова, що буде послідовно аргументована та обґрунтована текстовим масивом художньої прози Ніни Бічуї, зафіксована у вступній частині дисертації, позаяк справді «людина у творах другої половини ХХ століття постає не як зовнішній «акумулятор» суспільно значущих подій, а як особливий психологічний тип, складна художньо-естетична система» (с.4). Прагнення дослідниці про(пере)читати знаковий сегмент сучасної української літератури (що впевнено та переконливо приналежнюється до літературної класики) в параметрах наратологічного дискурсу органічно вписується у сучасний культурно-науковий простір, передусім у його феноменологічні обриси, надаючи світові літературного твору, рівно ж як і авторському стилю можливостей для більш цілісної ідентифікації, теоретичного осмислення та концептуалізації системоутворювальних параметрів поетики. Прикметно, що увага Н.Римар зосереджена на індивідуальному стилі письменниці-сучасниці,

адже такий підхід корелює із контекстом сучасних досліджень природи та закономірностей формування наукових шкіл, обґрунтування науково-методологічних концепцій, побудови нових наукових парадигм. Визнавши за деяку вихідну позицію синергетичне домінування, наратологія (серед інших методологічних напрямів) вияскравила свій межовий статус між «нормальною наукою» (Т.Кун) та очікуванням / здійсненням наукової революції. Аналогічно до міркування Жюльєн Дельоза стосовно того, що «приходить час, коли писати філософські книги так, як це робилося віддавна, буде неможливо» варто зауважити і про наратологію. Об'єктивно належна до доби активізації синергетичного підходу постнекласичної науки, що враховує певну «втрату пам'яті» (зокрема, методологічної) у поєднанні з імовірнісним характером наукових досліджень, цей напрям продуктивно свідчить про слушність одного із ключових принципів моделювання новітньої науки – «допустиме все» (П. К. Фойєрабенд), однак з урахуванням та коректним застосуванням відпрацьованих аналітично-дослідницьких методик. Тут, принагідно, варто зазначити, що в сучасному літературознавстві рецептивна естетика не є «новою методикою і теорією» (як зазначено у першому реченні вступу до дисертації, с. 4), але здобувається на нові форми оприявлення та апробації в аналітичному дискурсі. Водночас цілком слушно відзначено, що одним із стимулів до активізації наратологічних методик інтерпретації художнього тексту став «антропоцентрично-когнітивний поворот, наслідком якого стало фокусування уваги на індивідуумі як центрі художнього світу» (с.4). Звичайно, людина як центр, причина і мета філософського та естетичного осмислення незмінно центрує як літературно-художній простір, так і його дослідження. Інша справа, що, як слушно зауважив один із засновників та теоретиків наратології, Жерар Женетт, сучасна людина гостро відчуває і переживає невпорядкованість і хаос теперішності, а тому потребує геометричного впорядкування простору, в тому числі (а інколи – передусім) й художньо-образного. Тому нинішнє активне зацікавлення наратологією, що перейшла на рівень посткласичної, радше засвідчує її новий науковий статус та методологічний обсяг (скажімо, без категоричної диференціації наративу на фабульний та комунікативний, а в спробах синтезувати обидва підходи).

Враховуючи своєрідні позиції розвитку української літератури 60-80-их років ХХ ст., що, на думку авторки дисертації, «часто приводили до однобічності літературного письма й декларативності слова», цілком переконливими є аргументи щодо актуальності здійсненого дослідження. Щоправда відразу слід зазначити, що Римар Н.Ю. припустилася певного перебільшення, погодившись із твердженнями деяких критиків (І.Дзюби, В.Єшкілєва, В.Шевчука) про те, що Н.Бічуя «стала предтечею урбаністичної прози в українському письменстві» (с.5). Водночас цілком зрозуміла та зумовлена особливостями індивідуального діалогу дослідника з автором аналітична позиція Наталії Римар доречно уточнена далі (с.154, де поданий перелік тих українських письменників, що формували канон урбаністичної літератури впродовж тривалого часу). Відтак мета дослідження – «здійснити комплексний аналіз художньої прози Н.Бічуї з погляду її наративної організації,

визначити індивідуальні викладові стратегії як свідчення авторської своєрідності й експериментаторства у контексті літературно-мистецьких координат 60-80-их рр. ХХ ст.» – вичерпно конкретизується у переліку завдань. У вираженню дослідницьких намірів Н.Римар могли б посприяти деякі, більш конкретні чи поширені формулювання: скажімо, лаконічний перелік «основних і другорядних наративних типів у прозових текстах письменниці» (с. 6) або відповідне до здійсненого аналізу термінологічне позначення дослідницького процесу щодо «авторських наративних стратегій викладової манери» (с. 6), адже подальший текст дисертації свідчить, що авторка не лише вказала на ці стратегії, але й провела їх детальний аналіз.

На основних методологічних напрацюваннях, що формалізують дослідження художньої прози Н.Бічуї, дисертантка зосереджує увагу у *Вступі*, де виразно окреслює обрані нею методологічні підходи та прийоми в дискурсі синтезу чи комплексності (с. 6-7). Для подальшого розгортання поетологічного аналізу Н.Римар окреслює аспекти застосованих теоретичних концепцій, а також конкретизує наукову новизну дисертації, де серед важливих для деталізації наратологічного підходу зазначені також нові терміни й терміносполуки. Застосовуючи комплекс наукових методів та прийомів, авторка послідовно утверджує думку про культурологічний контекст свого дослідження, про його історико-літературну доцільність. Комплексну аргументацію для теоретичного постулювання наративних стратегій Наталія Юріївна Римар доповнює такими поняттями, як «змішано-змінна нарація», «роздвоєний наратор», «монтажна нонфінальність», а також низкою «ідіостильових особливостей» творчості Н.Бічуї (с.8).

Наталія Римар поставила перед собою історико-дослідницькі цілі, однак робота засвідчує глибоке проникнення у наратологічний контекст, ґрунтовну теоретичну підготовку. Репрезентовані в роботі теоретичні моделі (наративні стратегії) підтверджені ґрунтовним аналізом художньої прози Н.Бічуї 60-80-их років ХХ ст., що позначилося на продуманій логічній структурі дисертації, обумовленій метою та завданнями дослідження. У вступі визначені основні параметри наукового дискурсу: констатовані актуальність роботи та її новизна, вказані об'єкт і предмет дослідження, окреслені завдання, обґрунтована методологічна основа, артикульоване теоретичне та практичне значення здійсненого теоретико-літературного та історико-літературного дослідження, підкреслена відповідність дисертації науковій темі кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – «Особливості та закономірності розвитку української та зарубіжної літератур та методики їх навчання». Результати наукового пошуку Юріївни Римар знайшли можливість для широкої апробації в ході Міжнародних та Всеукраїнських конференцій, семінарів, теоретичних симпозіумів, наукових читань, засідань кафедри кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Дисертація складається з трьох розділів, що синхронно формують історико-літературну проекцію творчості Ніни Бічуї та її наратологічне окреслення. Таким чином, одночасно фіксуються теоретичні постулати і підводиться текстовий масив для їх увиразнення. Стиль наукового мислення Римар засвідчує проступання дослідницького процесу від теоретичного обґрунтування до практичного підтвердження ключових спостережень чи висновків щодо наративної конфігурації художньої прози Н.Бічуї 60-80-их років ХХ ст. Мова дисертаційного тексту додатково засвідчує осмислений процес розгортання думки, а обране дисертанткою термінологічне оформлення увиразнюється і сприяє системному вирішенню поставлених дослідницьких завдань. Кожен розділ містить відповідні до змісту узагальнення та висновки.

У першому розділі «Наративний дискурс у літературознавчій парадигмі» Н.Ю.Римар зосереджує увагу на двох ключових аспектах: деталізації наративності в наукових підходах другої половини ХХ ст. і визначенні місця творчості Н.Бічуї у літературознавчому дискурсі. Теоретико-методологічний горизонт першого етапу дослідницьких розмислів за принципом від загального до конкретного включає аналіз базових засад вивчення авторського стилю в наратологічному розрізі – від з'ясування поняття наратології як галузі літературознавства (параграф 1.1.1), визначення концептуальних засад основних наративних типологій (параграф 1.1.2), характеристики сутності наратора як основної інстанції викладової манери твору (параграф 1.1.3) до теоретичного осмислення наративної стратегії (параграф 1.1.4). На другому етапі Н.Римар здійснила уважне дослідження літературознавчого дискурсу новітнього українського науково-критичного простору та конкретизувала і систематизувала наявні підходи до визначення місця художньої прози Ніни Бічуї в динаміці філософського-естетичного процесу доби.

Н.Римар в одному ряду називає «звернення до наративності» та «виникнення нової науки – наратології» (с. 11) і позначає спільним часом для них 60-ті роки ХХ ст. На нашу думку, варто розмежувати ці етапи, позаяк наративність як осмислена автором формально-змістова ідентифікація притаманна літературі віддавна, окремі спроби теоретичного її окреслення постають у працях І.Франка, М.Бахтіна, О.Чичеріна, І.Денисюка, Р.Гром'яка та інших дослідників. 60-ті ж роки започаткували термінологічне позначення для аналізу викладової природи художнього тексту. Авторка дисертації доречно вводить поняття «наратологічного повороту», аргументуючи сутність цього явища не лише «орієнтацією на контекст», але й синтезом багатьох дослідницьких підходів: фемінізму, постколоніалізму, культурних студій (с. 12). Для системності здійсненого дослідження важливими видаються диференційовані «основні категорії наратології» (с. 12) із зазначенням дослідників, котрим належить їх теоретичне обґрунтування, а також чітко названі та вичерпно дефінійовані «найголовніші складові наратології» (с. 14-16).

Н.Римар розглядає концептуальні засади основних наративних типологій на підставі теоретико-методологічних студій. Водночас, аналізуючи теорію

Ж.Женетта, можна було відразу диференціювати «дістетичний наративний тип» (с.17) у контексті опозиції екстра- / інтра-, що додатково аргументувало б подальший поетологічний аналіз художнього тексту. Науково-реферативний підхід авторки дисертації до осмислення теоретичних моделей дослідження специфіки художнього наративу поєднується із власним аналітичним підходом та додатковою деталізацією ключових категорій, як-от: ретельний аналіз наукового контексту наратології (с. 19-20) або аналіз наявних у літературознавстві підходів до виявлення сутності наратора (с.20-29). Деякі міркування чи висновки потребують принагідного уточнення. Скажімо, для термінологічної точності твердження: «Установлено, що наративна розповідь від першої особи – це сюжетний вибір» могло б застановитися на понятті «манери» замість «розповіді» (с.26), однак розгортання дисертаційного тексту відразу виправляє певну невідповідність. І водночас така характеристика, як співвідносність із сюжетним вирішенням, може бути універсальною для наративу загалом, попри його граматичне оформлення. Рівно ж стосовно типології «основних наративних форм» – науковий дискурс пропонує більш детальну диференціацію, аніж дві форми, позаяк «розщеплює» виклад за параметрами «духовної сутності» наратора та його розташуванням у викладовому контексті. Імпліцитно авторка дисертації із цим погоджується, адже наводить поширений та переконливий перелік типів наратора за концепцією В.Шміда (с.28).

Проблема наративної стратегії представлена в окремому параграфі і репрезентує основні підходи до цієї категорії в українському та зарубіжному літературознавстві. Деякі неточності у формулюваннях видаються цілком випадковими, як наприклад, «етап подієвості» (с.30), адже надалі зауважуємо розуміння Н.Римар відмінностей між подією та подієвістю. Ймовірно, можемо дискутувати із твердженням авторки про те, що наративний дискурс «будь-який факт наділяє подієвістю» (с.32). Адже саме змодельована через наративну стратегію подієвість забезпечує факту можливість «увійти» в дискурс нарації, при цьому дотримуючись канону наративної подієвості. У цьому ж контексті вважаємо за доцільне дещо розширити узагальнення Н.Римар щодо хронотопу, позаяк він виникає не лише «у процесі взаємодії наратора з подієвою стороною твору» (с. 33) і авторка це визнає, додаючи до учасників ще автора і нарататора. З огляду на особливості сучасного наратологічного дискурсу варто додати нову якість хронотопу, що зумовлюється рецепцією та інтерпретацією наратованої події. У дисертації ґрунтовно класифіковані основні викладові стратегії (с. 34-35), щоправда вартує пояснити суть та обсяг такого поняття, як «експериментальне нетипажне художнє письмо» (с. 34), що надалі трансформується у характеристику – «нетипажність літературного ідіостилю» (с. 36), що стає лейтмотивом аналізу літературознавчого осмислення творчості Н.Бічуї. Також, на нашу думку, потребує конкретизації твердження про те, що «село було взірцем етики» (с. 36) – очевидно, з позицій аргументації авторами та їхніми творами. Важливим здобутком Н.Римар вважаємо ретельний огляд літературно-критичних студій, присвячених творчій манері Н.Бічуї (с. 37-51), а також їх метакритичний аналіз, що своєю чергою, створює цілісну, добре

структуровану систему дослідження авторського ідіостилю і започатковує окремий напрям новітнього українського літературознавства. Авторка дисертації використовує типологічну характеристику – «передпостмодерна українська література» (с. 41), що потребує або конкретизації, або відсилання до автора поняття. Так само варто власним висновком завершити помічену автодискусійність думки В.Дончика про розташування стилю Н.Бічуї в координатах традиційності (с. 43), особливо з акцентом на домінанті жіночого письма. Далі, оглядаючи референції мистецького доробку української письменниці, Н.Римар послуговується характеристикою – «відчутно новаторський ракурс» та «власне авторські інтенції наративного дискурсу» (с. 48). Попри лаконічний перелік, що завершує параграф (с. 51), варто більш детально представити аргументи на користь засвідчених поетологічних ознак саме з позицій новаторства.

Упровадженню наратологічного підходу до вивчення як системоутворювальних аспектів історико-літературного змісту, так і самодостатнього авторського ідіостилю сприяє теоретико-прикладний характер наступного розділу дисертації. Другий розділ «Викладова манера художньої прози Ніни Бічуї крізь призму наративної типології» зосереджений на дослідженні важливих аспектів репрезентації художнього наративу та його подальшого рецептивно-інтерпретаційного форматування, а саме на змішано-змінних типах нарації (підрозділ 2.1), на поетиці художнього наративу історії (підрозділ 2.2) і текстуальних формах наративної організації прозових творів письменниці (підрозділ 2.3 з подальшою конкретизацією у трьох параграфах).

З огляду на визначену у вступній частині ознаку новаторства поданого дослідження – на впровадження до аналітичного слугування поняття «змішано-змінного типу нарації», що на початку другого розділу розгортається від значно ширшого поняття «змішано-змінного типу художнього наратування» (с. 53) – вважаємо за доцільне принагідне термінологічне визначення та пояснення запропонованого бачення дослідницького дискурсу. Тим паче, ці поняття логічно, послідовно і текстово аргументовано структурують науковий виклад цілого розділу. Позначені як метафоричні (лапками) характеристики – «чиста» нарація третьоособового розповідча і «чистий» наративний тип (с. 54) також зумовлюються введенням в активне застосування поняття «змішано-змінного наратування».

Цілком слушно авторка дисертації відзначає таку важливу ситуацію наратування, яку називає «зміною особового статусу» гетеродієгетичного наратора (с. 54). Потреба акцентування на цьому аспекті зумовлена ще й тим, що відбувається більш фундаментальна для організації наративу, ніж лише статусна, інтенційно змодельована трансформація наративної стратегії. Адже лаконічно визначена ситуативна мета наратора є наступною після інтенційної мети, що опосередковано творить рецепцію. Отож, в межах фікційного світу така зміна має почасти вирішальне значення. Так само слід віддати належне дослідницькій ретельності Наталії Римар у структуруванні подіївості, зокрема, щодо градації на внутрішньо-психологічному рівні і конкретизації усіх рівнів точки зору (с. 56). Значний фрагмент розділу зосереджений на диференціації та

детальному аналізі «змішано-змінних бінарних категорій нараторів» (с. 57-65), і, що видається особливо важливим, здійснений ретельний аналіз кожної з них на основі тексту прози Н.Бічуї (таким чином авторка дотримується системності й аргументованості наукового дискурсу). В одному із представлених «наративних прийомів» (с. 62) – «наратор-жінка / наратор-чоловік» Н.Римар апелює до значного текстового масиву («Портрет маленької дівчинки з черепахою», «Земля», «Спогад про Грузію», «Зачин до оповідання про Донелайтіса» та ін.), однак недостатнім видається саме аналіз поетологічних ознак цієї опозиції.

Безперечним дослідницьким здобутком авторки дисертації вважаю запропоноване (майже геометрично точно) конструювання подієвості, зокрема, її «трикутний характер співвідносності подій одна стосовно іншої» (с. 65). Цей підхід логічно корелює із типологією наративного часу, поданою Ж.Женеттом. Завдяки послідовному конструюванню наративу Наталії Римар вдалося переконливо засвідчити одну зі знакових особливостей наративної стратегії ідіостилю Н.Бічуї – відсутність завершеного фіналу (незважаючи на застосування окремих прийомів, як-от: «інверсійне представлення подієвого ряду» чи традиційне розміщення композиційних елементів, с.66). Так само завдяки застосованому наратологічному підходу і здійсненому структурному аналізу художнього тексту виявлена важлива поетологічна особливість організації наративу в прозі письменниці – «нелінійний композиційний характер художнього письма», що полягає, на переконання дослідниці, у тому, що «кінцівка зосереджена на початкових епізодах» (с. 68). Водночас на художньому матеріалі досліджені такі особливості наративних стратегій, як «монологічна самозаглиблено-питальна гомодієгетична оповідь», зміна зовнішньофокалізованої персонажної позиції екстрадієгетичного розповідача, застосування прийому «роздвоєного» наратора (с. 70). У підсумку Н.Римар зауважує, що Н.Бічуя «еволюціонує від «чистої» третьоособової нарації <...> до поєднання гомодієгетичної і гетеродієгетичної, подекуди із додаванням екстрадієгетичної наративної стратегії, появи «роздвоєного» наратора» (принагідно, радше технічним недоглядом вважаємо термінологічну заміну, позаяк екстрадієгетичний як ознака фіксує ситуацію наратування, а не стратегію загалом). Тут можна розгортати дискусію в фокусі поняття про еволюцію авторського стилю чи викладових стратегій, адже це поняття кореспондується зі сферою прогресу в літературі, що, своєю чергою, становить одну із проблем сучасного літературознавства.

Особливе зацікавлення Наталії Римар викликала «історична тематика, осмислена письменницею з позицій естетики шістдесятництва та відгомону попередніх десятиліть ідеологічного тиску» (с. 71), зумовивши дослідження художнього наративу в контурах співвіднесеності реального та фікційного часу, з позицій моделювання історії, а також із застосуванням питомо наратологічної термінології («нарративні вставки», с. 74; «ремарки», «автокоментування», с. 75). Авторка дисертації наполягає на триванні традицій української історичної прози, на спорідненості мистецького погляду Н.Бічуї із творами давньоруської літератури. Разом із тим, були б доречними текстові аргументи на користь

виявлених ознак «орнаментального стилю» (с. 76) та «монументального стилю» (с. 77). Логічне продовження раніше запропонованої трикутної моделі організації нарративу вбачаємо і тут, в текстовому аналізі історичної прози Н.Бічуї, позаяк дослідниця подає три важливих компоненти для структурування викладу (окремі з яких – також трикомпонентні): триєдиний вимір дійсності, три особи і розгортання події впродовж однієї доби (с. 80). Значної ваги дисертація набуває також завдяки вкрапленням стилістичного аналізу (опис символічного образу сну, с. 82), вмілому представленні кореляцій композиції та наративних стратегій (с. 84).

Значна увага Наталі Римар зосереджена на текстуальних формах наративної організації прозових творів (підрозділ 2.3), зокрема проаналізовані інтертекстуальність, колористика, описовість, деталізація, монтажність у творчій манері письменниці. Важливо, що текстовому аналізу передують звернення до теоретичних напрацювань стосовно кожної, обраної для вивчення, форми. Авторка дисертації відзначає результативність наявної інтертекстуальності також у тому, що твори набувають «полідіалогічного характеру» (с. 87) на підставі аналізу явища «тексту в тексті» – виникає питання щодо кореляції смислів, або ж: поміж якими учасниками здійснюється такий «полідіалог» і чи можна розширити естетичну комунікацію до полілогу? Особливо з огляду на ретельно вивчений ефект художнього підсилення, що дало змогу диференціювати наративні текст за ознакою наявності / відсутності евристичного потенціалу (с. 89). Власне наявність евристичного дослідницького потенціалу засвідчує дисертаційний текст, позаяк апелювання до архетипів (с. 92), до метатексту (с. 95), до метафорично позначеної «інтертекстуальної суміші» (с. 99), як і до природи діалогічних зв'язків між «самим автором, передані через фігуру наратора» (с.102) видається радше самоосмисленим Наталею Римар натяком на продовження наукового вивчення прози Н.Бічуї. Слід особливо відзначити сумлінність та ретельність науково-дослідницького підходу авторки дисертації, що репрезентований аналізом колористики художнього світу Н.Бічуї (с. 103-112), що дало можливість увиразнити оригінальність авторського стилю письменниці, а також переконливо довести розмаїття наративних стратегій в художній прозі 60-80-их років ХХ ст. Таким чином, двічі втілене трикутне конструювання художнього нарративу Наталія Римар апробовує у репрезентації власного дослідницького почерку: подавши на початку кожного параграфу імена дослідників та їх міркування, авторка дисертації здійснює цілком самостійне вивчення художнього світу прози Н.Бічуї – вдало обравши трикутну побудову «автор – дослідник – автор», моделює свої розмисли від творів, ідей, образів («автор») через висловлення гіпотез, припущень і формулювання висновків («дослідник») до окреслення інтерпретаційного горизонту, що зорієнтований передусім на інтенційну настанову («автор»).

Третій розділ дисертації *«Хронотон як засіб наративного моделювання у творах Ніни Бічуї»* присвячений вивченню функції окремих складових часового і просторового модусу в художній прозі. Вступні міркування Наталії Римар актуалізують наявні літературознавчі напрацювання в царині

дослідження хронотопу, структурують ті з них, що визначально впливатимуть на подальше вивчення наративних стратегій у прозі Н.Бічуї. Варто відзначити деяку внутрішню суперечливість окремих тверджень дисертантки. Скажімо, на с. 129 два речення одного абзацу «автодискутують» щодо специфіки художнього часу. По-перше, закінчена нарація не тотожна художньому часові, що відразу (в наступному реченні) уточнює і Наталія Римар, стверджуючи, що «час твору може бути неоднорідним», а також що «у тексті виникає дві часові осі – «вісь розповіді» і «вісь описуваних подій». Це цілком слушно, позаяк і до названих двох осей можуть бути додані ще й інші (надто у контексті виходу наратології на новий рівень методологічного обґрунтування).

На підставі художнього тексту дослідниця ретельно вивчає амбівалентний хронотоп прози Н.Бічуї (с. 129-130), аспекти зміщення часово-просторових пластів (с. 130-134), в тому числі такі наративні модифікації часу, як аналепсис, пролепсис, цикл як «мікромодель круглого часу» (с. 135). Цікаво potrакований такий важливий часовий фрагмент, як мить, що, на думку авторки дисертації, «репрезентує екзистенційні проблеми» (с. 136) і, що особливо знаково з позицій розширення перспектив наратології як наукового дискурсу, «дає можливість поглянути на перспективу пізнання». Таким чином, формалізація наративної організації художнього тексту трансформується у значний рецептивний горизонт. Для цілісності та системності дослідження важливими є звернення до одного і того ж образу чи символу в іншому аналітичному контексті. Зокрема, вже представлений символічний образ сну (с. 82) тепер актуалізує одну із форм часопростору (с. 137) і в такий спосіб дає можливість примножувати площини інтерпретації смислу.

Слід відзначити увагу Наталії Римар до аспектів психологізації, адже згаданий «психологічний хронотоп» (с. 138) не лише доречний у вивченні наративних стратегій прози Н.Бічуї, але й може сприяти дослідженню особливостей рецепції художнього наративу. Тому для більшої переконливості аналізованого поняття бракує відсилання до тексту, до більш конкретного підтвердження власних міркувань дисертантки. Своєрідною методологічною компліментарністю схилиємося вважати зауваження про те, що філософсько-естетичне мислення [Н.Бічуї] наближається до феноменології часу П.Рікера (с. 141), позаяк таке співвідношення є зворотнім: методологічні концепції творяться для осмислення художніх феноменів, а не автор чиниться в намірі виправдати науковий канон.

Весь текст третього розділу дисертації засвідчує ґрунтовний, аргументований прозовим текстом аналіз художнього наративу, вільне володіння відповідною термінологією, глибоке знання Наталею Римар творів Ніни Бічуї: чи то щодо з'ясування інтелектуально-філософського підтексту (с. 142), чи то щодо аналізу явищ спорадичного «керування» наратором (с. 142), чи то щодо деталізації реального / надреального хронотопу (с. 143). Тут на особливо позитивний акцент заслуговує дослідницька послідовність авторки дисертації: раніше подана та обґрунтована типологія наратора (див.: с. 57-65) здобувається на репрезентацію в типології хронотопу (с. 143), що утворює намір дослідити особливості наративних стратегій. Щоправда, виникає

запитання про принцип зіставлення нараторів, адже усталено маємо гомо- / гетеро- щодо природи викладу та інтра- / екстра- щодо контексту викладу – тому не цілком зрозумілим є спільний видовий ряд для «гетеродієгетичного чи екстрадієгетичного» (с. 145) наратора, котрий виявляє депресивні стани персонажа. Густе цитування прозових текстів Н.Бічуї дає можливість для глибокого пізнання природи наративу та його організації через хронотопні пласти та диференціацію типів простору (с. 146-153).

Досліджуючи урбаністичну рецепцію у творчо-особистісній інтерпретації, Наталія Римар послідовно дотримується обраного наратологічного підходу як провідного у методологічному полі дисертації і досягає значних успіхів у синтезі дослідження формально-змістової організації наративних стратегій із їх рецептивними можливостями та інтенційно зафіксованими інтерпретаціями, пошук яких зазвичай пов'язується із феноменологічними проблемами розкодування смислу. Аналізуючи дослідницькі проєкції української урбаністичної прози, Н.Римар дотримується власної манери аналізу, щоправда у переліку авторів-урбаністів бракує Андрія Содомори, чиї тексти (а надто – збірка новел «Сльози речей») становлять особливий пласт названого літературного сегменту. Варто відзначити ґрунтовний аналіз «художньо-семантичних опозицій есхатологічної урбаністичної парадигми» (с. 162-167), ретельний аналіз «локусів міста», представлених на різних художніх рівнях (с. 167-168) як «місто-сила», «місто-пам'ять», «місто-подорож», «місто-асоціація». До наративних стратегій переконливо «прив'язані» окремі дослідницькі акценти, що загалом додають дослідженню цілісності та аргументованості: скажімо, аналіз деталізованого зображення вулиці (с. 169), міської атрибутики конкретного міста (с. 170), протиставлення великого / малого міста (с. 170-171), бінарної опозиції місто / село (с. 171-173).

Вивчення ідіостильових особливостей (на жаль, у назві підрозділу нема конкретизації щодо дослідницького акценту – творчості назагал, художньої прози, зокрема, організації наративу тощо) у переліку їх найбільш важливих та реперезентативних домінант становить центр заключного підрозділу третього розділу дисертації. Тут відразу слід зауважити певну термінологічну довільність, позаяк названі ідіостильові особливості не можуть мати позначення наративних стратегій (як, наприклад, філософський інтелектуалізм – с. 174), тим паче, що у загальних висновках до роботи така неточність виправлена і висловлювання відповідають наратологічній термінології. Текст підрозділу доповнює загальне переконання про глибокий осмислений аналіз художнього тексту, аргументованість міркувань та висновків.

Висновки дисертації містять основні результати дослідження, що відображають його новизну, актуальність, продуктивність та перспективність у науково-методологічному пошуку.

Водночас слід відзначити окремі фрагменти дисертації, що потребують додаткового пояснення чи конкретизації:

1. Для цілісності, системності та логічного розгортання історико-літературного дослідження важливими є концептуальні підходи й чіткість у

визначенні та характеристиці типологічних явищ у динаміці літературного процесу. Отож, варто більш детально зупинитися на поясненні сутності, історико-хронологічної визначеності та поетологічних засадах названого явища – «передпостмодерна література» (с. 41).

2. Упродовж представлення специфіки наративної організації художньої прози Н.Бічуї 60-80-их років ХХ ст. непоодинокими є лаконічні маркування гендерного аспекту репрезентації авторського стилю (с. 41, 43, 50). Однак цей сегмент дослідження не набуває конкретизації та текстової аргументації. Чи це пов'язано із дослідницькою стратегією та свідомим окресленням предмету вивчення, чи назване спрямування не набуває художнього втілення у прозі української сучасної авторки?

3. Одним із незаперечних дослідницьких здобутків Наталії Римар є поетологічна репрезентація наратологічних підходів до літератури та окремих літературних явищ. Тому ретельне вивчення викладової манери художньої прози Ніни Бічуї крізь призму наративної типології (розділ 2), засвідчивши наявність усіх необхідних складових наукового дискурсу, потребує визначення одного із ключових (авторських) понять – «змішано-змінних типів нарації», його дефініції та опису його змісту.

Слід зауважити, що висловлені міркування чи пропозиції не применшують наукового рівня дисертації, її теоретично-категоріального статусу та історико-літературної масштабності.

Дисертацію Наталії Юріївни Римар «Наративні стратегії художньої прози Ніни Бічуї» слід визнати самостійним та оригінальним науковим дослідженням. Опрацювавши значний за обсягом матеріал, систематизувавши його за концептуальними критеріями вивчення організації художнього наративу, залучивши історико-літературний контекст і поєднавши засади наратологічної методології з методикою рецептивно-комунікативного та онтологічного підходів, авторка дисертації здійснила аналіз одного із ключових явищ художньо-естетичного процесу в українській літературі 60-80-их років ХХ. – творчості Ніни Бічуї. Н.Ю.Римар досягла визначеної нею мети – здійснила комплексний аналіз художньої прози Н.Бічуї з погляду її наративної організації, визначила індивідуальні викладові стратегії і засвідчила авторську своєрідність та експериментаторство письменниці у контексті літературно-мистецьких координат зазначеного періоду.

Дисертація Наталії Юріївни Римар апробувалася на науково-теоретичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів, основні її положення відображають 8 (вісім) публікацій у фахових виданнях України, 2 (дві) – у закордонних виданнях, а також автореферат, що представляє зміст і структуру всієї роботи.

Таким чином, зміст дисертації відповідає загальним Положенням «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 27 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету міністрів України № 656 від 19.08.2015) стосовно дисертацій, що подаються на здобуття наукового ступеня кандидата

філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література, а її авторка, Римар Наталія Юрівна заслуговує на присудження їй пошукуваного наукового ступеня, кандидата філологічних наук.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової літератури
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Л.В.Мацевко-Бекерська

Підпис Мацевко-Бекерської Л.В. підтверджую
Вчений секретар
ЛНУ імені Івана Франка

доц. Грабовецька О.С.